LAUSUMA LAKIVALIOKUNNALLE

Viite: lausuntopyyntönne HE 120/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain 6 luvun 10 §:n ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

Tutustuttuani yllä mainittuun hallituksen esitykseen olen tehnyt asiassa käytännön syyttäjän työn kannalta seuraavat huomiot 21-vuotta täyttäneiden valvontaan tuomitsemisesta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena:

Hallituksen esityksessä esitetään, että 10 §:n 2 momentin 1-kohdassa tarkoitettu valvonnan tarpeellisuusarvio uusien rikosten ehkäisemiseksi tehdään kolmen eri kriteerin - tekijän aikaisemman rikollisuuden, hänen henkilökohtaisten olojensa ja rikokseen johtaneiden seikkojen – kautta.

Esityksen mukaan syyttäjä pyytäisi yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 3 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta *todennäköisesti tuomitaan* 21-vuotta täyttäneelle ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvonta. Jotta todennäköisyysarviointi olisi mahdollista, tulisi syyttäjällä olla jokin käsitys mainittujen kolmen kriteerin olemassaolosta, vaikka lopullisen päätöksen valvonnasta tekeekin tuomioistuin.

Edellytettyä aikaisempaa rikollisuutta ei ole hallituksen esityksessä määritelty, mutta on ymmärrettävissä, että tällä tarkoitetaan myös muita kuin vankeusrangaistuksia. Syyttäjä tarkistaa syyteharkinnan aikana aina onko henkilöllä rikosrekisteriä. Sen sijaan ei ole olemassa mitään rekisteriä, josta syyttäjä voisi tarkistaa onko henkilöllä mahdollisesti aikaisempia sakkotuomioita. Syyttäjällä ei myöskään ole resursseja selvittää Poliisiasiain tietojärjestelmästä (Patja) kaikkia henkilön rikosepäilyjä, ovatko ne johtaneet tuomioon vai ei. Syyttäjällä on käytettävissään ainoastaan esitutkinta-aineisto ja on hyvin harvinaista, että esitutkinta-aineistosta ilmenisi se, onko henkilöllä aikaisempaa sakkorikoshistoriaa. Käy-

tännössä tämä voi tapahtua vain rikoksentekijän itsensä kertomana. Poliisi selvittää esitutkinnassa vain itse rikosta, ei rikoksentekijän aikaisempia tekoja. Näin ollen syyttäjällä ei ole rikosrekisterimerkintöjen puuttuessa käytössään tietoa siitä, onko henkilö rikoksenuusija vai ei, mikä on esityksen mukaan edellytys esitetyn lainkohdan 1-kohdan soveltamiselle.

Vielä vähemmän syyttäjällä on tietoa rikoksentekijän henkilökohtaisista oloista, kuten terveydentilasta tai sosiaalisista olosuhteista taikka rikokseen johtaneista seikoista, kuten päihteiden käytöstä aiheutuvasta kohonneesta uusimisriskistä. Rikoksesta epäillyllä ei ole velvollisuutta lausua esitutkinnassa mitään. Siten yllämainittujen seikkojen tuleminen syyttäjän tietoon riippuu täysin rikoksentekijän omasta halustaan kertoa esitutkintakuulustelussa elämäntilanteestaan.

Nämä esille otetut käytännön seikat tekevät esitetyn muutoksen syyttäjän työn kannalta erittäin hankalaksi toteuttaa lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. On vaikea arvioida sitä, milloin valvonta ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena voisi olla tarpeellista uusien rikosten ehkäisemiseksi. On oletettavaa, että seuraamusselvityksiä tullaan pyytämään sellaisissa tapauksissa, joissa laissa tarkoitetut kriteerit eivät täyty taikka toisaalta selvitys voi jäädä kokonaan pyytämättä, vaikka kyse olisi ollut sellaisesta rikoksentekijästä, jota lainsäätäjä on säännöksellä tavoitellut. Tiedonpuute tulee johtamaan myös jossain määrin rikoksentekijöiden epätasa-arvoiseen kohteluun.

Rikosseuraamuslaitos on syyttäjien näkökulmasta jo nyt kovin työllistetty olemassa olevien seuraamusselvityspyyntöjen kanssa. Selvityksen pyytäminen turhaan syyttäjän vaillinaisten tietojen puuttumisen vuoksi ei tule helpottamaan tilannetta. Lisäksi on todettava, että Rikosseuraamuslaitos ei ole pitänyt hyvänä toimintatapana sitä, että syyttäjä pyytää seuraamusselvityksiä useiden eri rangaistusvaihtoehtojen varalle.

Käytännössä rikoksentekijää ei tuomita kahta kertaa enempää ehdolliseen vankeusrangaistukseen, ellei rikosten välillä ole kulunut useita vuosia taikka ellei uusi rikos poikkea merkittävästi aiemmista rikoksista lajiltaan. Tavanomaisesti rikoksentekijä tuomitaan kolmannesta vankeusrangaistuksesta ehdottoman vankeuden sijasta yhdyskuntapalveluun, mikäli rangaistuksen pituus sen sallii ja hän siihen soveltuu. Kun otetaan huomioon edellä lausuttu, on arvioitavissa, että valvonnan käyttöala oheisrangaistuksena jää melko marginaaliseksi. Käytännön sovellettavuuteen vaikuttaa myös se, että meillä on jo käytössä sakko oheisrangaistuksena. Oikeuskäytännössä on muodostunut vakiintuneeksi käytännöksi, että esimerkiksi törkeän rattijuopumuksen syyllistynyt tuomitaan ehdollisen vankeusrangaistuksen ohella myös oheissakkoon.

Käyttöalaa 10 §:n 2 momentin 2-kohdassa tarkoitetussa tapauksessa kaventaa puolestaan se, että valvonnan käyttö yli 8 kuukauden ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena edellyttää täysin saman pituista ehdollista vankeusrangaistusta kuin yhdyskuntapalvelun tuomitseminen oheisseuraamuksena.

Tiivistettynä syyttäjän käytännöntyön kannalta ongelmat ovat:

1. Syyttäjällä ei ole tietoa aiemmista sakkorikoksista
2. Syyttäjän mahdollisuudet arvioida henkilökohtaisia oloja ja rikokseen johtaneita syitä pelkän esitutkinnan perusteella ovat vähäiset
3. Seuraamusselvityksen kohteeksi valikoituminen ei ole riittävän selkeää lainkäyttäjän näkökulmasta ja rangaistuskäytännön yhtenäisyyden kannalta

Vantaalla 3.10.2018

Kati Lindholm
Kihlakunnansyyttäjä
Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto